

בשביל אדם מסוגו, אשר כה נכסף אל מלאכת הקודש. הוא עצמו הקדים והגיע לפני הזמן, כמובן מאליו, אף שדירתו נמצאה בריחוק מקום. הוא לא הבין, פשוט לא הבין, כיצד אפשר לבוא אל הלימודים אפילו באיחור של רגע: „הרי לפנינו מלאכת יום כבירה, הלא עוסקים פה בפיקוח נפש, להציל את הנשמה של היהדות, וחבל על כל דקה“.

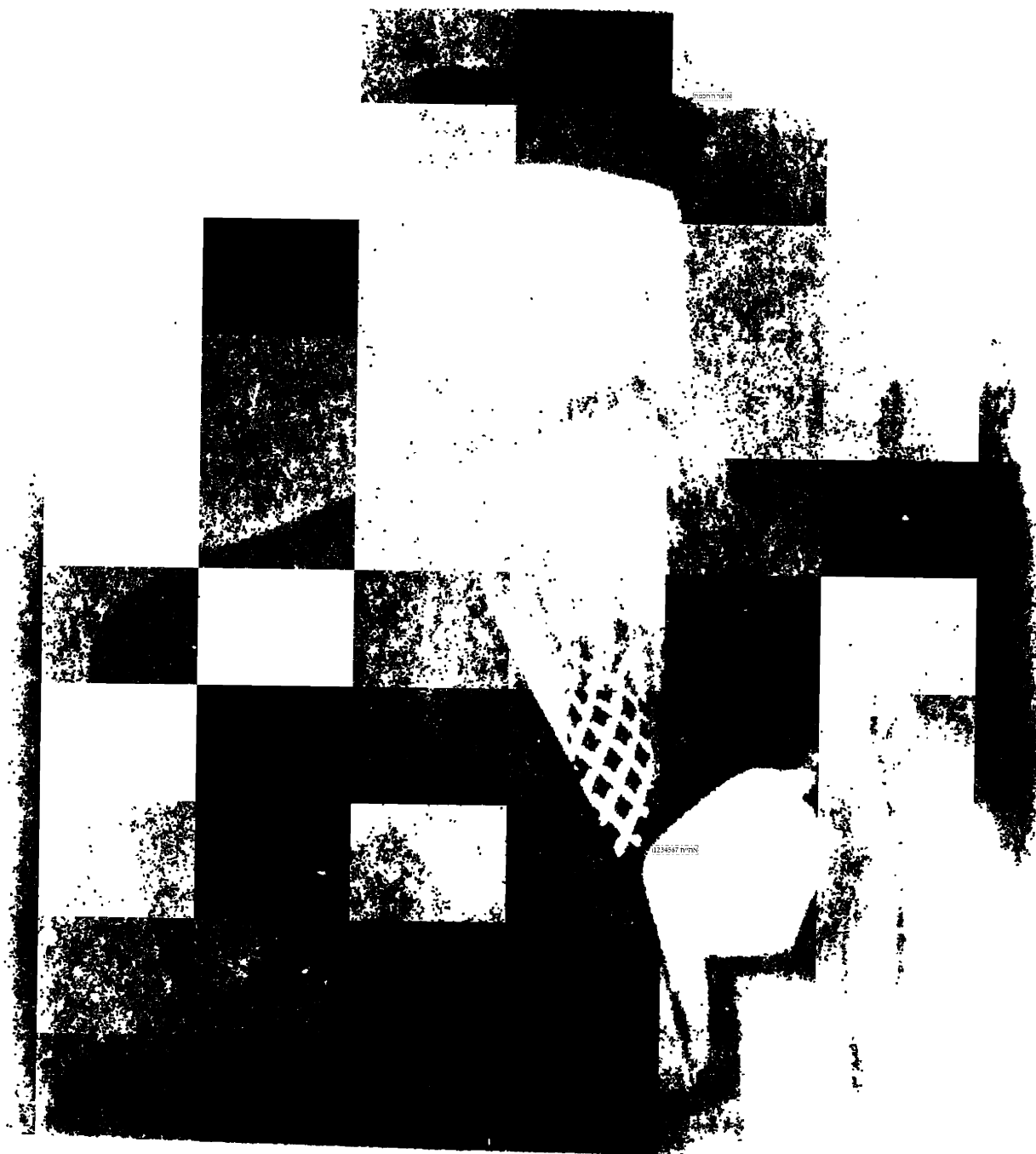
„קינדער, ניצט אויס די צייט!“ (= בנים, נצלו את הזמן) סיסמא זו היתה שגורה על פיו. הזמן הוא השי היקר ביותר שהקב"ה חונן אותנו וחלילה לבזבז או להפסיד אותו. „ימי שנותנו בהם שבעים שנה“ נהג לפרש „ביום אחד של שנות חיינו מסוגלים אנו לכלול ולדחוס הספק כזה שאנו מספיקים למעשה בשבעים שנה“.

דע את יהדותך

השיעור השני שלימד, ושהיה ג"כ שזור כחוט-השני בכל שיעוריו, הלא זה שיעור ביהודיות („יידישקייט“). לא רק „מיהו יהודי“ כי אם בעיקר „מהו יהודי“ ואיך הוא. כיצד איש יהודי חושב, מרגיש, עושה, לומד או מתפלל. להערכתו, הרי לצעיר במזרח אירופה היה קל להודות לה' „שלא עשני גוי“, כי הגוי מן המצוי היה טיפוס אנאלפביתי, שיכור מתגולל באשפתות, אבל פה באמריקה הצעיר רואה לפניו גוי אינטליגנט – ובהרבה מקרים די מנומס – ואינו מסוגל לדעת להבדיל בין ישראל לעמים, אם לא כשיתגלה לו מה אצור בנשמת איש יהודי ומה חסר בנפש הגוי. מרגלא בפומיה: „שלא עשני גוי“ יש לברך לא במנגינה של „ברוך דיין האמת“, כמי שאומר: מסכן-אני, נעביך, שלא עשני גוי... אלא בשמחה ובצהלה, מאד מאושר אני, מה טוב חלקי ומה נעים גורלי, שלא עשני גוי...

אפס כי שאיפתו העיקרית היתה, לא רק להביא את תלמידיו בסוד כוונותיה של הברכה „שלא עשני גוי“, כי אם בעיקר לעשותם שיהיו ראויים לחול עליהם ברכה זו. אומרים משמו של ה' „חפץ חיים“ זצ"ל: כשיהודי מברך שחרית „שלא עשני גוי“, שומה עליו לבדוק היטב אם הוא יהודי בכל מהותו, האין בו שמץ של גויות, כי אז עלול הוא להיכשל בברכה לבטלה! רש"פ שאף לחנך את התלמידים שיהיו יהודים שלמים, לא למחצה לשליש ולרביע, יהודים שאפשר לברך עליהם בפה מלא „שלא עשני גוי“.

מדי שבוע לימד רש"פ ב„מתיבתא“ לא פחות משבע מקצועות. הוא

„ושננתם לבניך, אלו התלמידים...”

לימד חומש עם רש"י ורמב"ן (ולפי הערכת גדולים וטובים לימד בהיקף ובעומק למדני, כדוגמת ה"משך חכמה", אם כי בכיוון שונה) ונביאים. לימד ביאורי תפלה מתוך ה"סידור", ולימד תרי"ג מצוות, לימד שמונה פרקים לרמב"ם, כוזרי, "דרך ה'" לרמח"ל, "שערי תשובה" לרבינו יונה, "תניא" ו"מסילת ישרים" ו"חובות הלבבות" – אך כפי שהעידו אניני-הדעת בקרב תלמידיו, קלחו השיעורים שלו ישר מלבו ונשמתו, ובכלל לא היה חשוב מה הוא ה"טקסט". השיעורים שלמד אתם היו שיעורים קלאסיים ביהודיות.

על "ידיעת התורה" ו"דעת תורה"

יש אולי בנותן-טעם-וענין להביא פה קטעים אחדים מתוך שיחה שהשמיע רש"י בפני תלמידים צעירים, בענין המצוה ללמוד ולדעת תורה, כדי לעמוד על אופי שיעוריו בכלל, ובאיזו צורה מצא מסילות ללבם והשריש בתודעתם אהבת תורה ויר"ש. הדברים נרשמו בשעתם על-ידי אחד מצעירי השומעים, שלא ירד בהכרח לסוף דעתו, אבל אין ספק שקלט לפחות את הד דיבוריו ורעיונותיו. כנקודת-המוצא של רש"י בשיחה זו שימש הסברו של האדמו"ר הזקן מהרש"י מליאדי זצ"ל, בעל ה"תניא", בדבר חשיבותה הסגולית של "ידיעת התורה". יש בידיעת התורה מעלה מיוחדת שאין בשום מצוה מעשית, דהיינו ש"שכל האדם" הקרוץ מחומר מתהתך עם עצמיות התורה והופך בעצמו להיות עצם רוחני, עצם התורה. לדוגמא: "כשאדם מבין ומשיג איזו הלכה במשנה או בגמרא לאשורה" – והלכה זו היא חכמתו ורצונו של הקב"ה – אין זו רק תפיסה בעלמא ששכלו קולט ומאחסן בקרבו את דברי התורה, אלא באותו רגע הופך השכל האנושי להיות שכל של תורה אלקית. זה ההבדל, הטעים רש"י, בין לימוד התורה לידיעת התורה. "לימוד התורה" אפשר אולי לקיים גם באמירת תהלים כל היום. אבל לצורך "ידיעת התורה", חייבים להתעמק בכל הכח השכלי ולהבין ביסודיות, השכל שבמוח חייב להתהתך בשכל התורה מיקשה אחת, אי אפשר ללמוד מקופיא.

במובן רחב יותר, ציין רש"י, ניטיב להבין מדוע נהוג אצלנו בכל בעיה רצינית – אף בנושאים שאין להם זיקה ישירה להלכות ודינים – לשאול את פיהם של חכמי התורה. טעמו של דבר, כי שכלו של החכם שכבר הספיק